

توحید اسماء و صفات الہی

تألیف:

دکتر علی محمد صلابی

ترجمہ و تحقیق و تخریج احادیث:

فایق احمدی

سرشناسه: صلابی، علی محمد محمد، ۱۹۶۳ - م Sallabi, Ali
 Muhammad Muhammad * عنوان قراردادی: من عقیده‌المسلمین
 فی صفات رب العالمین. فارسی * عنوان و نام پدیدآور: توحید اسماء
 و صفات الهی / تالیف علی محمد صلابی؛ ترجمه و تحقیق و تخریج
 احادیث فایق احمدی. * مشخصات نشر: سندج: آراس، ۱۳۹۵. *
 مشخصات ظاهری: ۲۸۵ ص؛ ۵/۱۴ × ۵/۲۱ س.م. * شابک: ۹۷۸-
 ۶۰۰-۷۶۸۲-۶۰۰-۹ * وضعیت فهرست نویسی: فیبا * موضوع: خدا
 -- صفات * موضوع: God-- Attributes * شناسه افزوده: احمدی،
 فایق، ۱۳۹۵ - ، مترجم * رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ ۸۰۴۱ ص/۸۲۱۸ BP
 * رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۲ * شماره کتابشناسی ملی: ۴۵۲۰۰۰۲

انتشارات آراس

توحید اسماء و صفات الهی

مؤلف: علی محمد صلابی

ترجمه و تحقیق و تخریج احادیث: فایق احمدی

صفحه آرای: امیرحوی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۷

ناشر: آراس

تیراژ: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۸۲-۶۰۰-۹

مرکز پخش: سندج پاساژ عزتی انتشارات آراس

تلفن: ۰۸۷-۳۳۱۲۸۳۴۱

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۳
طرح: خط سیر مباحث این کتاب.....	۱۷
باب اول: در باب بررسی اهل سنت در بررسی اسماء و صفات الهی و وجوب پیروی از آنان.....	۲۳
فصل اول: تعریف پایانی اصطلاحات مهم این بحث.....	۲۵
مبحث اول: تعریف لغوی و اصطلاحی عقیده.....	۲۵
مبحث دوم: معنای لغوی و اصطلاحی «سنت».....	۲۶
القاب اهل سنت:.....	۳۱
مبحث سوم: معنای لغوی و اصطلاحی «اعتقاد».....	۳۲
فصل دوم: بیان پیدایش اصطلاح اهل سنت و ویژگی‌های آنان.....	۳۵
مبحث اول: تاریخ پیدایش اصطلاح اهل سنت:.....	۳۵
مبحث دوم: ویژگی‌های عقیده‌ی اهل سنت.....	۳۶
فصل سوم: توجه و اهتمام علما به عقیده‌ی سلف صالح، اصول و قواعد پذیرش و استدلال، و نگرش درست به نقش عقل.....	۴۳
مبحث اول: توجه علما به عقیده‌ی سلف صالح.....	۴۳
مبحث دوم: اصول و روش‌های پذیرش و استدلال نزد اهل سنت.....	۴۹
مبحث سوم: نگرش درست به نقش عقل نزد اهل سنت.....	۵۲
مبحث چهارم: دلایل وجوب پیروی از اهل سنت و ضرورت	

- پایبندی به شیوه و روش آنان..... ۵۴
- مبحث پنجم: راه سلف سالم‌ترین، آگاهانه‌ترین و محکم‌ترین
راه‌هاست..... ۵۷
- باب دوم: اهمیت شناخت توحید اسماء و صفات و بیان عقیده‌ی اهل
سنت در اسماء و صفات..... ۶۳
- فصل اول..... ۶۵
- مبحث اول: اهمیت شناخت توحید اسماء و صفات..... ۶۵
- مبحث دوم: بیان عقیده‌ی اهل سنت در اسماء و صفات الله
تعالی..... ۶۹
- مبحث سوم: بنیادهایی که عقیده‌ای اهل سنت در اسماء و صفات
بر آن استوار است..... ۷۰
- مبحث چهارم: معنای اصطلاحات این باب..... ۷۱
- فصل دوم: پاره‌ای از اقوال سلف در اسماء و صفات..... ۷۹
- امام شافعی و امام احمد..... ۸۰
- ابوبکر آجری..... ۸۱
- اسماعیل صابونی..... ۸۱
- ابن خزیمه..... ۸۲
- خطیب بغدادی..... ۸۳
- امام ابن عبدالبر..... ۸۳
- امام اسماعیل اصفهانی..... ۸۳
- گزیده‌هایی از اقوال ابن تیمیه..... ۸۴
- ابن قیم..... ۸۵
- ابن رجب:..... ۸۷

- عبدالباقی حنبلی: ۸۷
- حافظ احمد الحکمی: ۸۸
- شیخ ناصر السعدی: ۸۹
- فصل سوم: شرح تفصیلی صفات الهی** ۹۱
- مبحث اول: اثبات صفات کمال برای الله ﷻ در خلال سوره ی
- اخلاص ۹۱
- مبحث دوم: تقسیم صفات ۹۴
- مبحث سوم: برحسب افعال الله تعالی لازم و دسته‌ای متعدی‌اند ۹۷
- مبحث چهارم: فتن بران صفات ذات و صفات فعل ۱۰۰
- فصل چهارم: پاره‌ای از صفات ذاتی و گروهی از صفات فعلی** ۱۰۳
- مبحث اول: پاره‌ای از صفات ذاتی ۱۰۳
- مبحث دوم: پاره‌ای از صفات فعلی ۱۲۹
- مبحث سوم: پاره‌ای از صفاتی که در باب تقابل بیان می‌شود ۱۴۲
- مبحث چهارم: الله تعالی از هر عیب و نقصی پاک و منزّه است ۱۴۳
- فصل پنجم: پاره‌ای از قواعد اسماء و صفات** ۱۴۵
- قاعده‌ی اول: وجوب مقدّم کردن «سمع» بر «اعتق» در شناخت
- اسماء و صفات الهی ۱۴۶
- قاعده‌ی دوم: دلایلی که با آنها اسماء و صفات الهی را ثابت
- می‌کنیم، فقط در کتاب و سنت است و نمی‌توان بغیر از این دو
- آنها را ثابت نمود ۱۴۷
- قاعده‌ی سوم: نصوص قرآن و سنت را باید بدون تحریف بر
- ظاهرشان حمل کنیم ۱۴۹
- قاعده‌ی چهارم: ظواهر نصوص [و آیات] به یک اعتبار برای ما

- مشخص و معلوم و به اعتبار دیگر ناشناخته و مجهول است. ۱۵۰
- قاعده‌ی پنجم: ظاهر نصوص همان معانی است که [فی البداهه]
- به ذهن خطور می‌کند..... ۱۵۲
- قاعده‌ی ششم: صفات الله تعالی همگی صفات کمالند..... ۱۵۳
- قاعده‌ی هفتم: صفات الله تعالی به دو دسته‌ی: ثبوتیه و سلبیه
- تقسیم می‌شوند..... ۱۵۶
- قاعده‌ی هشتم: صفات ثبوتیه صفات مدح و کمال اند..... ۱۵۸
- قاعده‌ی نهم: صفات الله تعالی توقیفی هستند..... ۱۵۹
- قاعده‌ی دهم: «صفات کمال، صفات نقص، و صفاتی که نه نقصند
- و نه کمال دارند»..... ۱۶۰
- قاعده‌ی یازدهم: صفات افعال (قدرت کامل، اراده‌ی نافذ، حکمت
- شامل)..... ۱۶۰
- قاعده‌ی دوازدهم: اسماء که به لفظ جلاله‌ی «الله» اضافه
- می‌شوند..... ۱۶۰
- قاعده‌ی سیزدهم: «در الفاظ و هائیک حق و باطل وجود دارد» ۱۶۱
- قاعده‌ی چهاردهم: «اسماء الهی هئیک اسماء علم (یا همان اسم
- خاص) بوده و اوصاف مدح و ثنایی هستند که در هائیشان دلالت
- دارند»..... ۱۶۲
- قاعده‌ی پانزدهم: «سخن گفتن از صفات الله تعالی درست همانند
- سخن گفتن از ذات اوست»..... ۱۶۳
- قاعده‌ی شانزدهم: «سخن گفتن از پاره‌ای از صفات مانند سخن
- گفتن از سایر صفات است»..... ۱۶۳
- قاعده‌ی هفدهم: برخی از اسماء الله بر چند صفت دلالت دارند..... ۱۶۴

- قاعده‌ی هیجدهم: صفت هرگاه قائم به موصوف باشد، رعایت
چهار امر درباره‌ی آن الزامی است: ۱۶۵
- قاعده‌ی نوزدهم: ایمان به اسماء و صفات و احکام آنها واجب است. ۱۶۶
- قاعده‌ی بیستم: «معانی صفات، معلوم و مشخص و کیفیت آنها
مجهول و ناشناخته و ایمان بدانها واجب و سؤال از چگونگی‌شان
بدعت است». ۱۶۷
- قاعده‌ی بیست و یکم: هر اسمی از اسماء الله بر ذات الله و صفتی
که آن را بر او برگرد دلالیت دارد. ۱۶۷
- قاعده‌ی بیست و دوم: «صفات از اسماء گسترده‌ترند» ۱۶۸
- قاعده‌ی بیست و سوم: دلالیت اسماء بر ذات و صفات، از نوع
دلالیت مطابقت، تضییع و تنزیل است. ۱۷۰
- قاعده‌ی بیست و چهارم: اسماء که بر صفاتش دلالیت دارند،
بهترین و زیباترین اسماء هستند. ۱۷۱
- باب سوم: پیوند و ارتباط ذات و افعال و برخی از صفات با یکدیگر. ۱۷۳
- فصل اول: پیوند و ارتباط ذات و افعال و بعضی از صفات با یکدیگر ۱۷۵
- مبحث اول: ارتباط میان ذات و صفات ۱۷۵
- مبحث دوم: پیوند میان صفات و افعال ۱۷۷
- مبحث سوم: طبیعت پیوند صفات با هم از حیث آثار و معانی. ۱۷۸
- مبحث چهارم: نفی معانی اسماء زیبای الله تعالی با تحریف یا انکار
آنها. ۱۸۰
- فصل دوم: موضع اهل سنت در برابر تأویل و تفویض ۱۸۳
- مبحث اول - موضع اهل سنت در برابر تأویل: ۱۸۳
- پاره‌ای از اقوال سلف و موضعگیری صحیحشان در برابر صفات الله

- تعالی..... ۱۸۵
- مبحث دوم: موضع اهل سنت در برابر تفویض..... ۱۸۸
- فصل سوم: آثار و نشانه‌های صفات الهی در جان و جهان و زندگی،
و تأثیر آنها بر قلب، و پیوند صفات با حاکمیت الله تعالی..... ۱۹۵
- مبحث اول- آثار و نشانه‌های صفات الهی در جان و جهان و
زندگی:..... ۱۹۵
- مبحث دوم: تمامی صفات الهی بر قلب مؤمن تأثیر گذارند..... ۲۰۱
- مبحث سوم: اتصاف الله تعالی به مغفرت و آمرزش به معنای
زنده‌روی، در گناهان نیست..... ۲۰۹
- مبحث چهارم: از ویژگی‌های مستحق بودن الله تعالی به صفات
کمال، یگانگی در حاکمیت است..... ۲۱۲
- باب چهارم: اقوال یارای از مفسرین اهل سنت در مبحث آیات
صفات..... ۲۱۹
- فصل اول: اقوال برخی از مفسرین اهل سنت در مبحث آیات
صفات..... ۲۲۱
- مبحث اول: امام ابن جریر طبری (تقریباً سال ۳۱۰ هـ. ق.)..... ۲۲۱
- مبحث دوم: امام بغوی (وفات ۵۱۰ هجری)..... ۲۲۳
- مبحث سوم: حافظ ابن کثیر (متوفی سال ۷۴۲ هـ. ق.)..... ۲۲۵
- مبحث چهارم: علامه قاسمی (متوفی سال ۱۳۲۲ هـ. ق.)..... ۲۲۶
- مبحث پنجم: عبد الرحمن بن ناصر السعدی (متوفی سال ۱۳۷۶ هـ. ق.)..... ۲۲۷
- فصل دوم: علمایی که الله تعالی به وسیله‌ی آنان مذهب سلف را
یاری داده‌است..... ۲۲۹

- مبحث اول: امام احمد بن حنبل رحمته الله ۲۲۹
- مبحث دوم: ابن تیمیه ۲۳۲
- مبحث سوم: محمد بن عبد الوهاب ۲۳۴
- فصل سوم: متکلمینی که بعدها به مذهب سلف بازگشتند... ۲۳۷
- مبحث اول: ابوالحسن اشعری ۲۳۷
- مبحث دوم: ابوحامد غزالی ۲۳۸
- مبحث سوم: امام الحرمین جوینی ۲۴۰
- مبحث چهارم: ام فخر رازی ۲۴۰
- فصل چهارم: احکامی در باب صفات ۲۴۳
- مبحث اول: بدون علم آگاهی نباید از صفات الله تعالی سخن گفت ۲۴۳
- مبحث دوم: موضع سلسله در برابر بدعت و بدعتگزاران ۲۴۴
- مبحث سوم: حکم انکار یکی از اسماء یا صفات الهی چیست؟ ۲۴۶
- مبحث چهارم: حکم سوگند یاد کردن به یکی از صفات الهی ۲۴۹
- پایان ۲۶۵
- چکیده‌ی مطالب کتاب: ۲۶۵
- منابع و مراجع ۲۷۱

مقدمه

ثنا و ستایش خدا «اللّه» را سزد، (ازاین رو) او را می ستاییم و تنها از او یاری و کمک می گیریم و از او آموزش می طلبیم و از بدی های درونمان و گناهان ایمانمان به او پناه می بریم، بی گمان هر که را «اللّه» هدایتش کند، هیچکس نمی تواند او را گمراه کند و هر کس گمراه شود، هیچ هدایتگری برای او نخواهد بود؛ گواهی می دهم و اعتراف می کنم هیچ معبود بحقّی جز «اللّه» نیست، او یکتا، یگانه است و هیچ انباز و شریکی ندارد و گواهی می دهم و اعتراف می کنم که محمد ﷺ بنده و فرستاده ی اوست.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ [آل عمران: ۱۰۲] «ای کسانی که ایمان آورد، ای مسلمانان! بدانید که باید از الله ترسید، از او بترسید (و با انجام واجبات و دوری از منکرات) گوهر تقوی را به (دامان گیرید) و شما (سعی کنید غافل نباشید تا چون مرگتان به ناگاه در رسد) نمیرید مگر آنکه مسلمان باشید».

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ [۱]

[النساء: ۱] «ای مردمان، از (خشم) پروردگارتان بپرهیزید. پروردگاری که شما را از يك انسان بیافرید (و سپس) همسرش را از نوع او آفرید و از آن دو نفر مردان و زنان فراوانی (بر روی زمین) منتشر ساخت و از (خشم) الله بپرهیزید که همدیگر را بدو سوگند می‌دهید و بپرهیزید از اینکه پیوند خویشاوندی را گسیخته دارید (و رحم را نادیده گیرید)، زیرا بی‌گمان الله مراقب شما است (و کردار و رفتار شما از دیده‌ی او پنهان نمی‌ماند) ...».

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ۖ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ [الأحزاب: ۷۰-۷۱] «ای مؤمنان، از الله بترسید (و خویشاوندان را با انجام خوبی‌ها و دوری از بدی‌ها از عذاب او درامان دارید) و سخن حق و راست بگویید در نتیجه الله (توفیق خیرتان می‌دهد (و) اعمالتان را بزرگوار می‌سازد و گناهانتان را می‌بخشاید. اصلاً هر که از الله و پیغمبرش فرمان‌داری کنند قطعاً به پیروزی و کامیابی بزرگی دست می‌یابد».

از آنجایی که شناخت «الله» ﴿الله﴾ اولین واجب دینی يك انسان مکلف است و از سویی این شناخت به کامرانی و شکر خود جلوه‌گر نمی‌شود مگر با آگاهی یافتن از اسماء و صفات و افعال او در آفریدگانش (و بر همین اساس اقرار به این اسماء و صفات متعالی به پروردگار را در کتابش و بر زبان فرستاده‌اش بیان داشته است)، از این روی پژوهش این مباحث گرانقدر روی آوردم، امیدوارم الله تعالی آن را برای خودم و سایر مسلمانان مفید و سودمند گرداند.

این نوشتار تلاش ناچیزی است در بیان عقیده‌ی اهل سنت در اسماء و صفات الله تعالی بویژه در این عصر که گروه‌های مبتدع و منحرف و گمراه با نقشه‌های مختلف و تأسیس مدارس و دانشگاه‌ها و نوشتن

کتابهای زیاد عقیده مسلمانان را نشانه رفته و مسأله را بر مردم - بویژه نسل جوان - مشتبه ساخته و آنان را با آمیزه‌ای از عقاید فلاسفه و معتزله که در صدد نشر آن هستند گمراه کرده‌اند. اینان ادعا می‌کنند شیوه‌ای که در پیش گرفته‌اند، همان شیوه و خط مشی اهل سنت است! و از آنجایی که یکی از اولویتهای دعوت به سوی «الله» ﷻ شناخت اسماء و صفات اوست و از دیگر اسم‌ها هم حال و روز مسلمانان به سبب عدم فهم عقیده‌ی درست - که همان عقیده‌ی رسول الله ﷺ و یارانش است - وضعیت اندوهباری بخود گرفته است، و از آنجایی که علت اصلی تفرقه و جدایی میان مسلمانان، اختلاف در عقیده، باب و زلال و تاویل نادرست و تفویض ناجور و کثرت بدعت در سرنوشت‌های اسلامی است، و از آنجایی که الله ﷻ از علما و پژوهشگران اسلامی پیمان گرفته تا حقایق دینش را - که در کتاب و سنت وارد شده - برای مردم بیان کنند و از کتمان آن پرهیزند. این پژوهش را برگزیدم و از «الله» عزوجل فروتنانه می‌طلبم یاریم دهد تا در این کار از نصوص کتاب و سنت پا فراتر نزنم و تلاش کرده‌ام آنها را آنگونه فهم و درک کنم که سلف صالح ما فهمیده‌اند. از این رو از آثار و اقوال آنان پیروی نموده و برای بیان دلایلم، ادله‌ی نقلیه را در اولویت قرار داده‌ام، کوشیده‌ام ادله‌ی عقلیه را نیز فراموش نکنم، در پایان از امام کسانی که مرا در این کار یاری کردند، بی‌نهایت سپاسگزارم، و هر باره در دعاهایم آنان را از یاد نخواهم برد.

علی محمد الصلابی